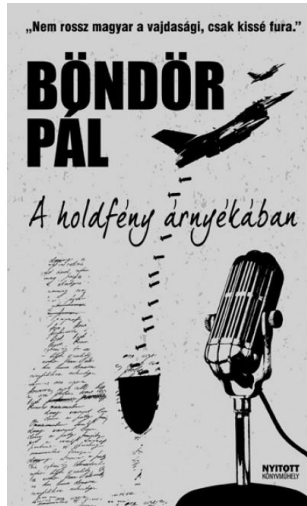

A mintha-lét krónikája

BÖNDÖR PÁL: A HOLDFÉNY ÁRNYÉKÁBAN

Nyitott Könyvműhely
Budapest, 2011
184 oldal, 2990 Ft

„Mintha Újvidéken járnék. De nem, nézek körül, ez mégsem Újvidék. Bár néhol olyan. Néhol meg nem. Az egyik utca ilyen, a másik amolyan. Tehát: mintha.” (5.) Így indul Bördör Pál első kisregénye, *A holdfény árnyékában*, hogy aztán a permanensen rossz kisebbségi közérzetről szóló konfesszióval folytatódjon, s a „Mintha Újvidéken lennék. Mintha lennék.” (164.) felismeréssel érjen véget. A minoritárius élethelyzet vonalgörbéit egyre fáradtabb kézzel megrajzoló homodiegetikus, egyes szám első személyű narrátor a Vajdaságra jellemző „örökös szürkület” jokulátoraként, az örület állandósításának tanúságtevőjeként, a visszafelé haladó idő megének-lőjeként pozicionálja magát, a mintha-lét krónikáját tárva ily módon a befogadó elé. Az elbeszélő szövegformálási gyakorlata az 1999-es *A változásom* könyvében artikulálódó ars protetikának, a kiegészítés művészetének felel meg, monológja pedig akár a *Sötétedés* című vers programjának megvalósításaként is értelmezhető:

„– menekülj! Otthonod gyorsan felejtse el.
Vagy béküljél meg ez új helyzetteddel
s maradj a seggeden! Írj krónikát
– csinálj a tegnaptól kevéske mát
s lásd el pontosító lábjegyzetekkel.”

(In: *A változásom* könyve, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1999, 9.)

Ezekből a padlástörténelmi jegyzetekből kapunk vázlatos képet Bé Péter, az Újvidéki Rádió jegyzetírója magánmitológijáról, mindennapi cselekvéseinek háttéréről, önsorsrontásának történetéről. „Úgy is működöm, mint egy híradó, a sok hozott, talált, összeollózott anyagot sugározom ki magamból, de nem fél óráig, hanem egyfolytában, éjjel-nappal” (173.) – valójában tehát egy egész életnyi, apró betűsnek megmaradt feljegyzés összefoglalóját tartja a kezében az olvasó. *A holdfény árnyékában* lábjegyzetek breviáriuma, pillanatnyi benyomások és köldöknézegető eszme-futtatások gyűjteménye. Célja annak bizonyítása, hogy a balkáni háborúk viharai által hozott változások (ezekre utal a gyakran ismétlődő „Minden más, mint volt régen” passzus) nem alakíthatják át végérvényesen a szubjektumot, mint ahogy a szövegben benne is

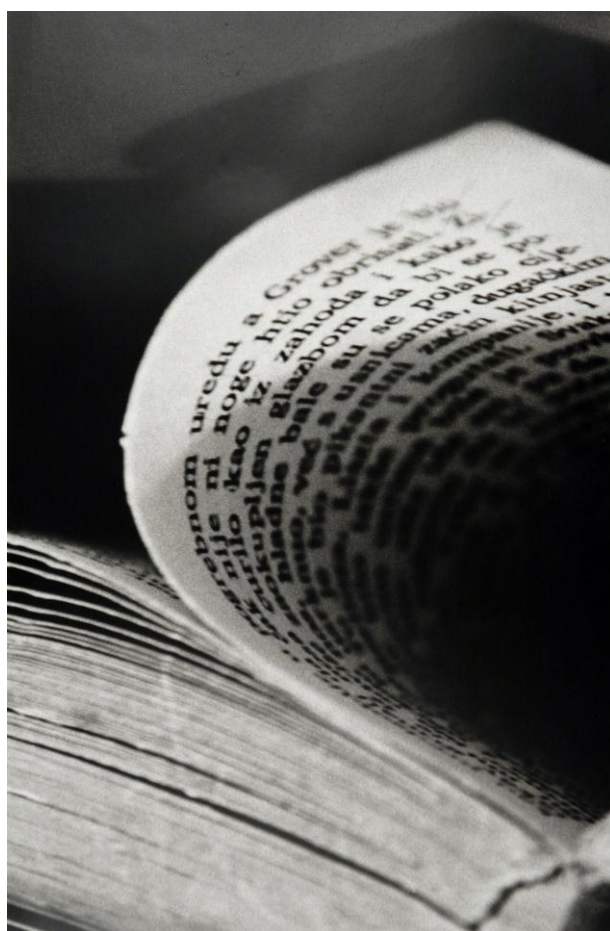
foglaltatik: „én Bé Péter vagyok, mindig ugyanaz, vagy alig másmilyen” (9.). Ennek pedig az az oka, hogy – érdekek ide vagy oda – mindannyian „leginkább jók szeretnének lenni. Köz-helyszerűen, népmesyszerűen jók.” (53.) Talán ennek a frázisnak az igazolása miatt található a regényben rengeteg önmeghatározó részlet: „Rádióíró vagyok, ötvenen felül, jócskán, és fáradt. De amúgy semmi bajom. Ebből kifolyólag: mindenféle bajom van. Majdnem mindennel.” (11.) A narrátor folytonos önreprezentációja azonban hiábavaló, önértelmezési kísérletei ugyanis rendre kudarcba fulladnak, csak ennek variánsait citálja: „Vagy a világgal van baj, vagy velem. Vagy csak annyi, hogy megöregedtem. Zsémbes öregúr vagyok, akinek semmi sem tetszik, dohogok itt csak, ha kell, ha nem.” (160.) A kötet hangütése tényleg a kiábrándult, olykor szentimentálissá válóan nosztalgikus panaszkodásé: „Együttlét. Egyedüllét. Gán-csok, baráti gesztusok. Elrontott sikerélmények, megszépített kudarcok. (...) Mind sűrűbben érzi úgy, hogy ez az egész csupán így viselhető el, csakis így – mint egy kisfiú képzeletének a játéka.” (84.)

A textus visszatérő motívuma a hangsúlyos urbánus tér, mely azonban nem elemei, a városképet alkotó építmények által jelenik meg, hanem szellemi konglomerátumként, a kompozit kultúra metaforájaként. Vagyis Újvidék-regényről beszélhetünk, melynek elbeszélője azonban a város fél évszázadnyi történelméből egyetlen tanulságot sem tud levonni: „Olykor boldogok voltunk, olykor szerencsétlenek, de a vége az volt mindennek, hogy már valami másra vártunk. (...) Egy nagy váróterem ez a világ, de hogy mire is várakozunk tulajdonképpen, arról semmit sem tudunk.” (39-40.) A huszadik század második felének ebben a régióban tehát éppen az a tanulsága, hogy nincs tanulsága, különösen ha az ember a Verbász-Szenttamás-Temerin vonalon elhelyezkedő, mindent elnyelő Bergson-háromszögben él, valahol az egykori Elan birtok és a Vital olajgyár között, az élan vital, az éltető lendület mibenlétének kifejtéséhez viszont nincs tehetsége. Vergődhet tintapocsolyában, lebombázhatják a munkahelyét, szökhethetnek a gyerekei külföldre, élhet évekig alkoholgőzben, beszélgethet a nagy bácskai éjszakában egy szlovák származású, afroamerikai katonával, egy dolog örök marad: „a rosszkedvem sem múlik el, csupán, nem viccelek, átalakul.” (37.)

Hiába azonban a fülszöveg ígérete, a Böndör Pál lírai munkásságára jellemző, rosszkedven átszüremelő finom humor, az inkább cinikus, mint ironikus alaphang a prózájából hiányzik. Ennek indoka valószínűleg a téma „közeliisége”, a traumatikus tapasztalatok hatására az önmaga identitását újra és újra felépítő emberhez illő hang meglelésének nehézsége: „ha a szülővárosomról kellett írnom, rendszerint elhagyott a humorérzésem, az egyetlen értékelhető tehetségem, hogy aztán a közhelyek tarajos hullámain evezve, vagy inkább úszva-fuldokolva, a személyes kudarc homokos partján találjam magam, levegőért kapkodva csupazon, mint a társadalmi elvárások balek hajótöröttje.” (8-9.) Hatványozottan igaz ez erre a számos autobiografikus utalást tartalmazó kötetre, hiszen a De Man-i értelemben vett öngyógyítás manifesztumaként is interpretálható. Az arcrongálás művelete ebben az esetben a visszafojtás technikája által nyer teret: a narrátor egyik barátja, Anti szerint „a gyakorlás felesleges erőpazarlás, aminek az igazán nagy tettekre való képességeink látják a kárát. Sorolta a példákat, amikor különleges helyzetekben hihetetlen tettek voltak képesek egyesek, például legyengült fogolytáborlakók ugrottak át kétméteres téglafalat. Erre aktív sportolók képtelenek lettek volna szerinte, mivelhogy elhasználták a szervezetük mélyén szunnyadó, csodás tettek iránti képességüket, melyet az életünkben csupán néhányszor lenne szabad használnunk, ha valami egészen komolyat szeretnének produkálni”. (65.) A hirtelen nekiveselke-

déstől a narrátorból kiömlő beszédfolyam az elfojtás alól felszabaduló gondolatok garmadáját zúdítja a befogóra, ami már csak azért is problematikus, mert nincs egy epikus mag vagy egy nyelvi fogás, ami köré fel lehetne sorakoztatni őket. Mintha sok, versyagnak kiválóan megfelelő ötlet lenne a textusba integrálva, ebben a terjedelmes műfajban azonban értelmüket veszítve szétszóródnának. Pedig alaposabb szerkesztői munkával születhetett volna egy Böndör Pál költői opusához méltó prózakötet.

Berényi Emőke

NINA ĐURĐEVIĆ